№ 228 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 16

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 16 № 228

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ»
Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱԶԱՏ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲԼԻ

Ամսական ՄԷԿ ռուբլի

Ամերիկա տարեկան	.	6 դոլլար
Եւրօպա »	.	30 ֆրանկ
Պարսկաստան »	.	10 ռուբլի
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել	. . .	40 կոպ.

ՄԱՀՈՒԴԵՂԷՆԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Հեռախօս № 667 Ս. Ս. ԳՈՒԼԵԱՆՑԻ Ֆիր. գոյութ. ունի 1870 Թ.
Վասնայա փող., տուն Շադինովի
Ստացված են մեծ քանակութեամբ Ռուսաստանի և արտասահմանի ամենալաւ գործարաններից ՄԱՀՈՒԴԵԱՑ ԳՈՐԾՈՒԱԾՔՆԵՐ տղամարդկանց հագուստի համար, ֆօրմեննի կտորներ բոլոր հաստատութիւնների համար, դիագօնալ, կաստոր, մահուդ, դրապ, և այլն: Նոյնպէս տաք վերմակներ բոլոր տեսակներից և ուրիշ շատ ապրանքներ:
Գները մատչելի են, առանց սակարկութեան:
(Հ. Վ. Ե.) (առ.) 10—7

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
միջոցներով բացվելիք գիւղական միդասեան դպրոցների համար
հարկաւոր են
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ
Ցանկացողները դիմեն ընկերութեան գրասենեակը առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև ժամը 3-ը.
Абасъ-Абадская площ. № 7 соб. домъ.
(Վ. Հ.) 2—2

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑԸ ՆՈՐԻՑ ԱՐԾԱՐԾՎԱԾ

Երբ Թիւրքիայում հրատարակվեց սահմանադրութիւն շնորհիւ երիտասարդ-Թիւրքերի, ընդհանուր կարծիք արտայայտվեց, որ «հայկական հարց» կոչված խնդիրը կամ Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը այլ ևս վերացված, ջնջված պէտք է համարել: Նոյն միտքը սկսեցին արտայայտել և հայ յեղափոխականները:

Եւ, ճշմարիտ, եթէ Թիւրքական նոր րէժիմը կամ օսմանեան սահմանադրութիւնը իրագործէր այն, ինչ որ 30 տարիներից ի վեր պահանջում էին հայերը, յենվելով Ս. Ստեֆանօյի դաշնագրի 16-րդ և Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածների վրա, եթէ Հայաստանում մացվէին րէֆօրմներ և հայ ժողովուրդը ձեռք բերէր գոնէ մարդկային գոյութեան տարրական իրաւունքներ, այն է՝ կեանքի, գոյքի, պատւի ապահովութիւն, ինքնըստինքեան հասկանալի կը լինէր, որ Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը այլ ևս raison d'être չը պէտք է ունենար և այդ դաշնագիրը ստորագրող եւրօպական մեծ պետութիւնները այլ ևս ոչ մի իրաւունք չը պէտք է ունենային միջամտել Թիւրքիայի ներքին գործերին:

Բայց այդ՝ խնդրի մի կողմն էր. միւս՝ աւելի կարևոր կողմը կար, այն՝ թէ արդեօք հայ ազգի կենսական շահերը վտանգված չէի՞ն լինի, եթէ դեռ այդ րէֆօրմները չիրագործված, նրանց իրական գործադրութիւնը չը տեսած, հաւատալով լոկ թղթի վրա եղած խոստումներին, նոյնիսկ նոր րէժիմի ղեկավարների անկեղծ հաւաստիացումներին, մենք ինքներս մեր ձեռքով ոչնչացնէինք, ջնջէինք մի իրաւունք, որ ձեռք էր բերված մեծամեծ զոհողութիւններով, նոյնիսկ եթէ այդ իրաւունքը ֆիկտիվ լինէր: Այդ հարցը պէտք է տային իրանց և տուին ազգի լաւագոյն մտածողները, և երբ Բալկանեան թերակղզու վրա բռնկված նորանոր դէպքերի հետևանքով ծագեց Բերլինի դաշնագրի վերաքննութեան հարցը, մեզ համար ակնյայտ դարձաւ, որ հայկական հարցը կամ այդ դաշնագրի 61-րդ յօդուածն ևս պէտք է ենթարկվէր վերաքննութեան: Այդ են պահանջում հայ ժողովրդի ապագան, նրա բարօրութիւնը և կենսական շահերը:

Եւ մենք մեծ ցաւ էինք զգում, տեսնելով, որ մեծ պետութիւնների վարած բանակցութիւնների ժամանակ Բերլինի դաշնագրի վերաքննութեան առիթով հայկական հարցը կամ 61-րդ յօդուածը բոլորովին չէ յիշվում կամ մոռացութեան է տրված: Սակայն վերջին տեղեկութիւնները եկան ապացուցանելու, որ շուտով կայանալի սահմանված կօնֆերենցիայի նախապատրաստական ծրագրի մէջ մոռացված չէ և հայկական հարցը կամ 61-րդ յօդուածը, և պետութիւնները հարց են դրել ջնջել 61-րդ յօդուածը միայն այն դէպքում, եթէ Թիւրքիան, յիրաւի, կը մտցնէ հայաբնակ նահանգների մէջ րէֆօրմներ:

Մենք միայն գովել կարող ենք մեծ պետութիւնների այդ զգուշաւոր քայլը, որովհետև, եթէ, դժբաղդաբար, նոր րէժիմը չը կարողացաւ հաստատել իր ցանկացած կարգը, եթէ Թիւրքիայում րէակցիա առաջ եկաւ և Աբդիւլ-Համիդի վայրագ ու հայաջինջ րէժիմը նորից գլուխ բարձրացրեց, ի՞նչ կը լինի թշուառ հայ ժողովրդի վիճակը, եթէ նա ինքն իր ձեռքով ջնջած և ոչնչացրած կը լինի իր ունեցած միակ միջազգային իրաւունքը և հնարաւորութիւնը՝ դիմել մեծ պետութիւնների օգնութեան:

Այդ պատճառով և մենք համաձայն չենք «Слово» ռուս թերթի հետ, որ խորհուրդ է տալիս ռուսական կառավարութեանը չը դնել վերջին պայմանը, այն է չը պայմանաւորել 61-րդ յօդուածի ջնջումը րէֆօրմներ մտցնելու թէութեամբ, այլ ուղղակի համաձայնութիւն յայտնել այդ յօդուածի ջնջման և գրանովվստահութեան քուէ տալ Թիւրքական նոր րէժիմին, ցոյց տալով՝ թէ նա հաւատացած և համոզված է, որ րէֆօրմները կիրագործվեն:

Մենք կը համաձայնէինք այդ առարկութեան հետ, եթէ վերջերս Կ. Պօլսի հայ լրագիրները և Հայաստանից ստացված լուրերը չը պնդէին, թէ այդ երկրում հարստահարութիւնները և կեղեքումները շարունակվում են, և նոր րէժիմը դեռ այնքան ույժ չէ գտել, որ կարողանայ զսպել քիւրդերի և պաշտօնեաների կեղեքումները:

Ի՞նչ հարկ կայ ջնջել 61-րդ յօդուածը, քանի որ դեռ ոչ մի իրական գրաւական չը կայ, թէ խոստացված րէֆօրմները կամ սահմանադրական ազատութիւնները կարող են շուտով կեանքի մէջ գործադրվել:

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բերլին, 14 հոկտեմբերի

Իզվօլսկու, Բիւլովի և ֆօն-Շէնի բանակցութիւնները վերաբերում էին եւրօպական կօնֆերենցիա գումարելու խնդրին:

Գերմանական կառավարութիւնը կօնֆերենցիայի դէմ ոչ մի սկզբունքային առարկութիւն չունի: Գերմանական և ռուսական կառավարութիւնները միասիրտ ընդունում են, որ կօնֆերենցիան կարող է օգտակար լինել միայն այն դէպքում, երբ բոլոր մեծ պետութիւնները նախնական համաձայնութիւն կը կայեն կօնֆերենցիայի ծրագրի բովանդակութեան և ծաւալի վերաբերութեամբ: Գերմանական կառավարութիւնը մնում է միևնոյն հայեցակէտի վրա, որ նա չի ընդունի ոչ մինը այն առաջարկութիւններից, որոնց դէմ առարկում է Աւստրո-Ունգարիան. այդ կէտերը յետագայ բանակցութիւնների նիւթ են դառնալու:

Միւս կողմից՝ այժմ կարելի էր լիակատար հաւանութիւն կայացնել այն նախագծի մնացած կէտերի վերաբերութեամբ, որ մշակված է Իզվօլսկու նախորդ բանակցութիւնների հիման վրա, առանձնապէս ինչ վերաբերում է Թիւրքիայի շահերի նկատմամբ առաջարկված համաձայնութիւններին: Երկու կառավարութիւններն էլ կը շարունակեն իրանց ույժերը լարել այժմեան դժուարութիւնները խաղաղ և արդարացի ճանապարհով լուծելու համար: («Հ. Գ.»)

—

Բուդապեշտ, 14 հոկտեմբերի

Աւստրիական պատգամաւորութիւնը ձեռնարկեց քննել արտաքին գործերի մինիստրութեան բիւջէն: Համարեա բոլոր հռետորները հաւանութիւն են տալիս Բօսնիայի միացման: Հռետորների կարծիքով, այդ միջոցը անպայման անհրաժեշտ էր և չը խախտեց ոչ մի պետութեան իրաւունքները: Հռետորները ողջունում են Էրենտալի քաղաքականութիւնը:

Չեխ Նացիօնալիստ Կլօֆաչ դատափետում է Բօսնիայի միացումը, պահանջում է, որպէսզի Աւստրո-Ունգարիան յարգանքով վերաբերվի դէպի սերբերի ազգային զգացմունքները և Սերբիայի վերաբերութեամբ աւելի..... (բաց է թողնված) երևան հանէ: («Հ. Գ.»)

—

Բուդապեշտ, 14 հոկտեմբերի

Աւստրիական պատգամաւորութեան մէջ բարօն Էրենտալը ասաց.

«Մենք սկզբունքով ոչինչ դէմ չունենք կօնֆերենցիայի գաղափարին և վճռել ենք մեր կողմից աջակցել այդ գաղափարի իրագործմանը, որովհետև կամենում ենք ամեն հնարաւոր բան անել գոյութիւն ունեցող լարված յարաբերութիւնները վերացնելու համար: Մեր տեսակէտից բնաւ անհրաժեշտ չէ բոլորովին դուրս հանել Բօսնիան կօնֆերենցիայի ծրագրից, սակայն, ի հարկէ, մենք չենք կարող թոյլ տալ, որ եղած փաստը նրա քննութեան նիւթ դառնայ:

«Միևնոյն ժամանակ մեր կողմից ոչ մի առարկութիւն չի լինի այն մասին, որ կօնֆերենցիան, նկատի առնելով եղած փաստը, վկայէ, որ առիթը եկել է վերաքննելու բերլինեան դաշնադրութիւնը և դուրս ձգելու Բօսնիային և Սանջակին վերաբերող յօդուածները:

«Ինչ վերաբերում է կոմպէնսացիաների, փոխադարձ հատուցումների հարցին, դրանց մասին խօսք անգամ լինել չէ կարող, որովհետև մեր երկիրները չէին ընդարձակվել: Եթէ, ընդհանրապէս, հնար լինէր խօսել կոմպէնսացիաների մասին, իսկապէս դա կարելի է սոսկ Թիւրքիայի վերաբերմամբ, մի առաքինութիւն է որ կը պակսի մարդկային ազգէն: Երբ մի քերթող կը լռէ, մի առաջադիմութիւն է որ կանգ կառնու»: Պ. Զեռազի համար բանաստեղծի արժէքը շատ բարձր է. ես կարծեմ առանց բանաստեղծի՝ մարդուս միտքը աղնիւ և կրթիչ յղացումներ պիտի չունենար: Պ. Զեռազ իր քնարով բանաստեղծին քերթողական գործին ուրուանկարը կուտայ. շնորհալի է սա բացատրութիւնը. «Զայն քնարին կարծես թալիշ էր եթերեայ»: Զեռազի տաղերը սաղիկներու քղանցքները չեն համբուրեր. սրտէ բղխած հառաչներ են, իր սիրած դէմքերու դրուատիք և հայ հասարակութեան լոյս և գիտութիւն քարոզող: Ընդհանուր լեզուն հայցող, մաղթական է: Քնարը կեանքին պատրանքը լաւ կըմբռնէ. պ. Զեռազ ալ ըմբռնած է. որդեկորոյս մօր կըմացնէ.

Երկիր, եհէ, դիակ է զոր
Ժըպտեցունել ճգնի Արուսեակ:
Երկարակեաց երկրի վըրայ.
Գիտե՞ս, ո՛վ մայր, թէ ի՞նչ է կեանք.
Կեանք, ճ՛հ, վարդ է, որ ծոցին մէջ
Թոյն ցօղէ մահն անողոք…

Մեր պօլսեցիները սիրած են բանաստեղծ ըլլալ. ժամանակին տաղաչափական գրականութիւնը և դիցաբանական գիտութիւնը աւելի էական կարևորութիւն մը ունէին՝ քան բնական գիտութիւնները, որով այն ամեն աշակերտ, որ երևակայութեան ներշնչումով խանդավառուած մը զգացեր է, փորձեր է Ապողոնի քնարը ձեռքն առած՝ երգել վեհիւռը, երգել հայրենիքը, երգել կոյսը և յոյսը: Բայց բանաստեղծի անմահ դափնին միայն Պէշիկթաշլեանին և Դուրեանին մենաշնորհուած կը տեսնենք: Պ. Զեռազ իբր արձակագիր աւելի նշանակութիւն ունի:

*

Առակախօս կամ պարզ նամակագիր, ճառախօս կամ վիպագիր, հրապարակախօս կամ քննադատ, ամեն պարագային յայտնի կընէ ոգևորուած շեշտը. իր առաջնորդի եսը տաղտկալի չէ, ցոյց կու տայ տառապանքի մայր հայրենիքին փրկութեան որդի մը ըլլալը: Խանդավառութիւնը հմայիչ է, հանրական թերութիւնը մատնանիշ կընէ, կայպանէ, կը սաստէ, հասարակաց վէրքերը կը բանայ, դեղը ձեռքն է. յառաջադիմութիւնն է դեղը: Երիտասարդական ամենէն վառվռուն օրերուն մեծ թափով սկսած է գրական ճիւղը, որ յանկարծակի կը կտրի. ազգային մեծ պահանջները զինքը կը փոխադրեն արտասահման: Հայաստանի դատին ինքը կըլլար ամենէն նշանաւոր փաստաբանը:

Սակայն քաղաքագիտական շրջանին մէջ գրականութիւնը անմշակ չէ թողած: Իր անգլիական և ֆրանսերէն լեզուով հրատարակած «L'Arménie» ամսական թերթին մէջ ցոյց տուած է իր գրասէր և բանասէր կարողութիւնը. երկու լեզուով ալ ուսումնասիրեր է մեր նշանաւոր բանաստեղծները, մեր ընդհանուր մատենագրութիւնը, մեր գրականութեան ամենէն փայլուն էջերը բացեր է օտարաց առջև, ցոյց տուած է թէ հայ ազգը արևելեան և արևմտեան ազգաց միջև տաղանդի միաւորութեան գիծն է: Գրական տեսութիւնները լուրջ են, հայ մտքի վրայ իր հիացումը անսահման է. հին յոռետես Զեռազը այլ ևս լաւատես է. հայկական ոսկէ գրական արտադրութիւն սքանչացումով Եւրոպայի աչաց առջև կը դնէ: Հայ ազգը բանաստեղծ կընդունի, վասն զի երկիրը ինքնին բանաստեղծական է, կանմահացնէ հայկական քնարը, Գողթան գուսաններէն մինչև մեր օրերը միշտ յարգուած կը համարի հայ քնարը: Բայց հայ քնարը այնքան հիանալի գտնելու փաստեր ունի՞նք: Գուցէ յոռետես համարուիմ. այդ ոչինչ: Մեր ամենէն համեստ մտաւորական արդիւնքը պ. Զեռազի խոշորացոյցով կրկնապատիկ, քառապատիկ մեծցած են Եւրոպայի մտքին մէջ: Պ. Զեռազ չուզեր խաբել, այլ ամեն ճիգ կը թափէ հայկական փառքը ծաւալելու օտար երկիրներու մէջ: Խղճամիտ քննադատութեան հոգին՝ անկեղծ հայրենասիրութեան զոհուած է: Իր կենսագրականին մէջ մեծ էջ մը պիտի բռնէր իր քերականական աշխատութիւնը: Դրութեամբ մը աշխատած է աշխարհաբար լեզունիս անիշխանական վիճակէն ազատել: Նշանաւոր բանասէրներու կը դիմէ, գոհացուցիչ պատասխաններ չառներ. և յուսահատ համոզում մը կունենայ, «թէ ոչ ոք զերծ է հակասութիւններէ, թէ չկայ մի գրագէտ, որ գրական սկիզբներ ունենայ որոշ և հաստատ: Ուրիշներէ յոյսս կտրած, հարկադրուեցայ ես ինքնին կազմակերպել այն լեզուն, զոր պիտի գործածէի, և օրինաւոր սկիզբներով ճշդել զայն վերջապէս». աշխարհաբարի նոր օրէնսդիրը կըլլար, ինքը իր դրութեան լի ու լի համոզում մը ունէր, դժուարը ընդհանուրին համոզիչ ըլլալն էր, և չկրցաւ: Պ. Զեռազ իր քերականական կանոններուն դիմադրողները կը համարէր չիղջեր, նախապաշարեալներ, սովորոյթի կուրքին երկրպագուներ: Ապագան չապրեցուց իր յոյսերը, իր քերականութեան ձայնը անապատին մէջ մնաց: Այտընեանի մեծայաղթ հեղինակութիւնը և Դ. Աղայեանի ժողովրդականութիւնը չէր ունենար, քերականական գիւտի մէջ ձախողանքը՝ իրեն հետ ըմբռնած էր նաև Խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէն:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻՆԱՍ ԶԵՐԱԶ *)

Բ.

Ն.-Շահնազարեան աշակերտաց յատկութիւնն էր ըլլալ հանրագիտակ: Գրագէտ, միանգամայն քաղաքագէտ, իմաստասէր, բանասէր և բանաստեղծ, վարժապետ և խմբագրապետ: Կարող և յաջողակ աշակերտներու նախանձելի յատկութիւններ: Բայց պ. Մինաս-Զեռազէն կը մնար դիւանագէտի հոյակապ մարդը, թէև անմոռանալի գրագէտ մըն ալ պիտի ըլլար, եթէ զգլխած չըլլար զինքը բերլինեան պատգամաւորութեան նշանաւոր օրը. անկէ ի վեր գրականութենէն աւելի դիւանագիտութիւնն էր դիւթիչ: Արփիար Արփիարեան «Բանքեր գրականութեան» Ա. գրքի մէջ պ. Զեռազի համար գրած է. «կրնանք ըսել, թէ, շատ հաւանօրէն, Մինաս-Զեռազ մեր գրական շարժումին վարիչներէն մէկը պիտի ըլլար, առանց Բերլինի ուղևորութեանը, որուն հետևանքովը քաղաքական գործերու խառնուեցաւ և չկրցաւ շարունակել գրականութեան համար աշխատութիւնները»: Ինչ որ ինքը ունի հինէն՝ կարժէ սակայն քննութեան ենթարկել. և պիտի տեսնենք, որ իր ժամանակակից գրագէտ դասակարգի ոճովը ինքն ալ փառք մը ունի մեր անցեալ գրականութեան մէջ:

*

Քնարը չխրել,—այդ կարելի չէր Պէշիկթաշլեան օրերու երիտասարդաց: Պօլսեցիները բանաստեղծի երակ մը պիտի ունենան. կարծես բնախօսական օրէնք մըն է. հին և նոր գրիչները երկրպագու են մուսաներուն:

Պ. Զեռազ իբր քնարահար՝ դասակից կը համարիմ Հէքիմեան, Ֆէլէկեան, Ոսկան, Պէրպէրեան, Տէմիրճիպաշեան խմբին: Անհունօրէն կը պաշտէ Լամարտինեան և Պէշիկթաշլեան քնարը, որոնց յիշատակին նուիրած է երկու քերթուած՝ ամենէն սիրուններր իր ամբողջական երգերուն մէջ: Զեռազ սքանչացումով գրած է. «Կը սիրեմ Պէշիկթաշլեանը, և խանդավառ սէրով. Նրա քնարը երկու լար ունի, սէր և հայրենիք. ուստի և նա մեր ժողովրդային և ազգային բանաստեղծն է. հանճար ունի և հոգիկրկին անմահութիւն»: Իր առաջին տաղը ողբ մըն է. «Մարդը լալով կը սկսի»՝ Պէշիկթաշլեանի մահուան հետևեալ օրը գրած է: Զգացմունք, ոգևորում, մանկական անոյշ թախիծ մըն է այդ երգը. կաշխատի պաշտումին անկեղծութիւնը մարմնաւորել, բնութեան քնքոյշները անոր գերեզմանին շուրջը կակմէ.

Հոգի՛ն ծաղկանց, դու քերթողին
Լից ըղձերեմ մենաւոր.
Կայտա՛ռ Զեփիւռ, բուրով յաւմին
Խընկեա զըստուեր հայ Միլվուայ.
Մելամաղձոտ փիլոմելա,
Երթ աւետիս տալ նըմա
Թէ վեհափառ իւր անուն
Դըրոշմեցաւ յարամեան լանջ.
Ո՛վ Արշալոյս, հուրս ամաչկոտ,
Եթէ շատ չեն մեր արտասուք,
Ցօղերիր աչացըդ հեզ
Անոր ըզգօ շաղ մարգարտափայլ:

Երկրորդ տաղը Լամարտինի յիշատակին դամբանական մըն է. Ֆրանսացի հոյակապ բանաստեղծը պաշտելին էր մեր պօլսեցի բանաստեղծներուն, և անոր մասին հիացումի բացատրութիւն կուզէն գտնել. Զեռազ արձակ գրութեան մէջ ըսած է այդ մեծ բանաստեղծը ակնարկելով. «Երբ մի բանաստեղծ կը պակսի աշխարհի թատրոնէն,

Ե.

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» № № 126 և 139.

բերութեամբ, որին մենք միանգամից տուինք այլպիսին, հրաժարվելով մեր իրաւունքներից Սանջակի վերաբերմամբ։ Դրանով մենք ոչ միայն մեծացրինք Թիւրքիայի իրական հզօրութիւնը, այլ և ցոյց տուինք մեր բարեկամական և խաղաղ մտադրութիւնների ապացոյցը։ Ուրիշ տերրիտօրիալ կոմպէնսացիաների մասին որևէ պետութեան վերաբերութեամբ խօսք էլ չէ կարող լինել։

«Պէտք է յուսալ, որ մեր մտրումները արժանաւորապէս կը գնահատվեն Կ. Պօլսում և այնտեղ կաջակցեն բարեկամական համաձայնութիւն կընքելու մեր ձգտումներին։» («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 14 հոկտեմբերի

Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը հրատարակել է հետևեալ հաղորդագրութիւնը.

«Աւստրիական մամուլի մէջ երևացած այն տեղեկութիւնները, որ Թիւրքիայի և Աւստրիայի անմիջական բանակցութիւնների խզումը երբ տեղի ունեցան բրիտանական կառավարութեան խորհուրդների և ազդեցութեան պատճառով, միանգամայն անհիմն են. բանակցութիւնների ամբողջ ընթացքում բրիտանական կառավարութիւնը այն հայեացքին էր, որ Թիւրքիայի և Աւստրիայի անմիջական համաձայնութիւնը, որ բաւարարեցուցիչ է ինքնին Թիւրքիայի համար, կը հարթէր թերևս ընդհանուր համաձայնութեան ուղին, սակայն Թիւրքիայի գործն է՝ վճռել կարող է արդեօք նա ընդունել առաջարկութիւնը թէ ոչ, որովհետև նա իր սեփական շահերի լաւագոյն դատաւորն է հանդիսանում։ Բրիտանական կառավարութիւնը ծանօթացրեց Թիւրքաց կառավարութեան իր այս հայեացքների հետ, երբ վերջինս յայտնեց, որ Աւստրիան համաձայնում է կօնֆերէնցիա գումարելուն միայն այն դէպքում, երբ նա նախօրօք անմիջական համաձայնութիւն կապէ Թիւրքիայի հետ Բօսնիայի հարցի վերաբերութեամբ»։ («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 14 հոկտեմբերի

Սեպտեմբերի 10-ին ռէակցիօն ցոյց կազմող Կայրալին և նրա օգնական Իզմայիլը մեղաւոր ճանաչվեցին դատարանում պետական դաւաճանութեան մէջ և դատապարտվեցին մահվան պատժի։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 14 հոկտեմբերի

«Cor. Bureau»-ին Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ պետական պարտքի վարչութիւնը Բ. Դրանը մի յուշագիր յանձնեց, որի մէջ բացատրված են հանրային պարտքի վարչութեան իրաւունքները հարկի նկատմամբ Բօլգարիայի հետ, Արևելեան Ռումէլիայի պարտականութիւնները և Յունաստանի, Չերնօգօրիայի, Սերբիայի և Բօլգարիայի մասնակցութիւնը Թիւրքաց պետական պարտքի մէջ. այդ իրաւունքները հիմնվում են Բերլինի դաշնադրութեան, Արևելեան Ռումէլիայի օրգանական statut-ի, 1881 թ. յոյն-թիւրքական կօնվէնցիայի և Մուհարրէմեան հրովարտակի վրա։ Վերջում յուշագրում մատնանըշվում է, որ Բօլգարիայի պարտքը հասնում է 300 միլիօն ֆրանկի։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 9 հոկտեմբերի

Այստեղ համակրութեամբ են ընդունվել Սօֆիայի կօմիտէտի սկսած փորձը բալկանեան կօնֆեդերացիա հրաւիրելու գերմանական առաջխաղացութեան դէմ կռուելու նպատակով։ Այդ շաւղի վրա Բօլգարիան կարող է յոյս դնել Անգլիայի ու ամբողջ սլաւօնականութեան աջակցութեան վրա։

Լուր տարածվեց, որ Թիւրքիան խզել է իր յարաբերութիւնները Աւստրօ-Ունգարիայի հետ, որոնք նպատակ ունէին լուծել հարցը միասին։ Այստեղ այն կարծիքին են, որ այդպիսի սեպարատ թիւրք-աւստրիական լուծումն անկարելի է։ Բօսնիական հարցը համառուսական հարց է։ Բօսնիայի գրաւումը հետևանք է պատերազմի, որի ժամանակ Ռուսաստանը արեան գետեր է թափել և ահագին դրամական զոհաբերութիւններ արել։ Այդ պատճառով հարցի վերջնական լուծումն էլ անկարելի է առանց Ռուսաստանի մասնակցութեան։ («Р. С.»)

—

Վան, 9 հոկտեմբերի

Քաղաքում և վիլայէթում արտասովոր կենդանութիւն է տիրում ընտրութիւնների առիթով։ Անընդհատ յաջորդում են իրար ցոյցերն ու միտինգները։ Ժողովներում արտասանում են ոգևորված ճառեր։ Ագիտացիան մղում են եռանդով։ Ամենից աւելի եռանդով ագիտացիա է մղում «դաշնակցական» կուսակցութիւնը։ Բոլոր լեռնային գիւղերում, բոլոր ազգութիւնների մէջ արդէն վերջացել են առաջին շրջանի պարլամենտի ընտրութիւնները։ Թիւրքերը ունեն 8 պատուիրակներ, քիւրդերը՝ 40, հայերը՝ 50։ Վերջիններս բոլորն էլ պատկանում են «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան։ Նրանց են տուել իրանց ձայները հայ Հնչակեան կուսակցութիւնը, բոլոր հողագործ քիւրդերը և ասորիները, որոնք դիրեկտիվներ են տալիս հողի և ազատութեան երաշխաւորութիւններ պահանջելու։ Մեծամասնութիւնը «դաշնակցականների կողմն է», բայց նրանք վճռել են զիջել մի տեղը Թիւրքերին, եթէ որ Վանի վիլայէթի երկու լիազօրներն էլ իրանցից ընտրվեն։ («Рус. Сл.»)

—

Բուդապեշտը յուզմունքի մէջ է Ֆրանց-Յօսէփ կայսրի կեանքի դէմ պատրաստվող դաւադրութեան մասին տարածված լուրերով։ Չը նայելով որ նա շատ քիչ է ճշմարտանման, այնուամենայնիւ ամբողջ ունգարական մամուլը հարկաւոր համարեց տեղ յատկացնել այդ լուրերին։ Ընդհանուր ուշադրութիւն է գրաւել այն հանգամանքը, որ կայսրը գաղտնի ունկընդրութեան է ընդունել իր մօտ ոստիկանութեան պրեֆեկտ Բօդայնին։ Ներքին գործերի մինիստր կոմս Անդրաշին Բուդապեշտի հասարակութիւնը հանգստացնելու համար շտապել է պաշտօնապէս յայտնել, որ ոստիկանութեան պրեֆեկտի ընդունելութիւնը կատարվել է ուրիշ շարժառիթներով։ Բայց և այնպէս Բուդապեշտը շարունակում է առաջվայ նման յուզվել և մինիստրի յայտարարութեանը վերաբերվում է յոռետեսութեամբ։ («Р. У.»)

—

Կ. Պօլիս, 9 հոկտեմբերի

Երիտասարդ-թիւրքերի կօմիտէտի օրգան «Շուրայի Ումմէթը» յայտնում է, որ կօմիտէտը «չէ վախենում ոչ ոքից, բացի Աստուածանից»։ Կօմիտէտը և զօրքը պատրաստ են թափել իրանց արիւնը ազատութեան համար։

Այն հանգամանքը, որ կօմիտէտը և զօրքը համբերութեամբ զսպում են իրանց ներկայ կրիտիքական մոմենտում, ամենևին նշան չէ նրա անզօրութեան։ Շուտով ամենքն էլ կը տեսնեն, որ կօմիտէտը և զօրքը կարող են ջախջախել ռէակցիօներներին։ («Р. С.»)

—

Կ. Պօլիս, 13 հոկտեմբերի

Երիտասարդ-թիւրքերը աչթուն կերպով հսկում են արտասահման փախած ռէակցիօներների գործունէութեան վրա։ Կառավարութիւնը դիմել է պետութիւններին խնդրելով տեղեկութիւններ հաղորդել փախստականների մասին և իր ձեռքը յանձնել ամենից աւելի վտանգաւորներին։

Սահմանադրութիւն յայտարարելուց յետոյ Թիւրքիա են վերադարձել մօտ 180,000 էմիգրանտներ։

Պարլամենտական ընտրութիւնները անցնում են կանոնաւոր կերպով։ Թիւրք պատուիրակներ ընտրվում են բացառապէս երիտասարդ-թիւրքերի կուսակցութեան անդամները։ («Кс.»)

—

Կ. Պօլիս, 13 հոկտեմբերի

Աւստրիական դեսպան Պալլավիչինին յայտնել է Բարձրագոյն Դրանը, որ մինչև չը դադարի աւստրիական ապրանքների դէմ Թիւրքիայում սկըսված բօյկօտը, աւստրիական զօրքերը դուրս չեն հանվի Նօվօբազարի սանջակից։ Աւստրիան պատրաստ է նոյնպէս, դեսպանի ասելով, անմիջական բանակցութիւն վարել Սերբիայի հետ կօմպէնսացիայի վերաբերմամբ, բայց նա վճռականապէս դէմ է, որ այդ հարցը կօնֆերէնցիայի ծրագրի մէջ մտցվի։

Բարձրագոյն Դուռը շարունակում է անմիջական բանակցութիւն վարել Աւստրիայի և Սերբիայի հետ։ («Б.»)

—

Բերլին, 13 հոկտեմբերի

Երեկվայ լրագիրների առաւօտեան հրատարակութիւնները, արժանահաւատ աղբիւրներից ստացած տեղեկութիւնների հիման վրա, առանց յիշելու սակայն նրանց, հաղորդում են, որ պետութիւնների կօնֆերէնցիան բալկանեան գործերի վերաբերմամբ այլևս չի կայանայ։ Պատերազմի վտանգը անցել է, և Թիւրքիան, Բօլգարիան, Սերբիան ու Աւստրիան իրանք իրանց մէջ կը վերացնեն թիւրիմացութիւնները։

Գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս տեղեկացրել է աւստրիական դեսպանին, որ այն դէպքում, եթէ Աւստրիան հրաժարվելու լինի մասնակցել կօնֆերէնցիային, Գերմանիան ևս կը հրաժարվի։ («Б.», «Кс.»)

—

Հռօմ, 14 հոկտեմբերի

Տիտտօնին ընդունեց Չերնօգօրիայի մինիստր-նախագահ Տօմանօվիչին և պատգամաւոր Պապօվիչին։ («Հ. Գ.»)

—

Բելգրադ, 14 հոկտեմբերի

Երէկ Վուկօտիչը Կրագուէվացի և Սանջակի վրայով մեկնեց Չերնօգօրիա։ Վուկօտիչին մինչև սահմանը ուղեկցեց յատուկ նշանակված օֆիցէրը, մինչև Ցետինէ՝ համալսարանի պրօֆեսոր անգլիացի Փօրրէլը։

Հոկտեմբերի 13-ի առաւօտեան Բուխարեստի վրայով Պետերբուրգ մեկնեց Գէօրգի Թագաժառանգը։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 14 հոկտեմբերի

Նոր ընտրողական օրէնքի հիման վրա կայացան աւստրիական ստորին լանդտագի ընտրութիւնները։ Վիէննայի 48 պատգամաւորական տեղերից 43-ը բաժին ընկաւ քրիստոնեայ սօցիալիստներին, 5-ը՝ սօցիալ-դեմօկրատներին։ Քաղաքների և շինական հասարակութիւնների 10 տեղից 9-ը ընկաւ քրիստոնեայ սօցիալիստներին, մինը՝ սօցիալ-դեմօկրատի։ Ընտրվածների թւում են մինիստր Գեսմանը և քաղաքապետ Լուէգերը։ («Հ. Գ.»)

—

Պրագա, 14 հոկտեմբերի

Հոկտեմբերի 13-ի երեկոյեան, գերմանական կլուբին մօտիկ, գերմանական առևտրական ճեմարանի մօտերը, տեղի էին ունենում ցուցարարների համախմբումներ, որոնց հարկ եղաւ ցրել ոստիկանութեան միջոցով։ 15 մարդ ձերբակալվեցին։ Կարգ ու կանօնը վերահաստատված է։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 14 հոկտեմբերի

«Wiener Alg. Zeit.»-ը հաղորդում է, որ Պրագայի վերջին դէպքերի պատճառով Չեխիայի մայրաքաղաքում իրերի դրութիւնը այնպիսի ընթացք է ստացել, որ կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի Պրագայում պաշարողական դրութիւն մտցնել։ Արդէն ձեռք են առնված բոլոր նախապատրաստական միջոցները, որպէսզի ապագայում այլևս անկարգութիւններ չը պատահեն։ Կառավարութիւնը այդ մասին տեղեկացրել է քաղաքապետին։ («Հ. Գ.»)

—

Պրագա, 14 հոկտեմբերի

Ցերեկով վերստին ընդհարում եղաւ գերմանացի ուսանողների և չեխ ուսանողների ու հասարակութեան միջև։ Մի քանի գերմանացի ուսանողներ փշատւածքներ ստացան։ Ոստիկանութիւնը և ժանդարմերիան մաքրեցին Գրաբէնը և Վացլավա հրապարակը, որից յետոյ տիրեց հանդարտութիւն։ Տեղի ունեցան շատ ձերբակալութիւններ։ Այսօր զանազան տեղերից կանչվեցին 700 ժանդարմներ։ Խստագոյն հրաման է տրված յետագայ անկարգութիւնների առաջն առնելու համար։ Երբ ժանդարմերիայի խմբերը հանգստութիւնը վերականգնելուց յետոյ հեռացան Գրաբէնից, այնտեղ վերստին տեղի ունեցան համախմբումներ։ Կանչվեցին զօրքեր, որոնք և մաքրեցին Գրաբէնը ցուցարարներից։ Հասարակութեան մուտքը Գրաբէն արգելվեց։ («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 14 հոկտեմբերի

Շնորհաւորումների և սուլթանի աջը համբուրելու ձևականութիւնները տեղի ունեցան Եըլդըզ-Քեօշկում և անցան հանգիստ։ («Հ. Գ.»)

—

Ռիգա, 14 հոկտեմբերի

Պանօվկայա փողոցում ձերբակալվեց ս.-դ. կուսակցութեան կօմիտէտը, բաղկացած 10 տղամարդուց և մի կընոջից։ Գրաւվեցին բազմաթիւ գրութիւններ։ («Հ. Գ.»)

—

Ռիգա, 14 հոկտեմբերի

Մաքսատանը երևան հանեցին խոշոր կօնտրաբանդ։ Դանիական նաւով բերված 25 երկաթեայ թմբուկների մէջ մագնէզիայի փոխարէն գտան 90 պուդ սախարին։ Տեղական ֆիրմայի վրա նշանակված է 94,000 ր. տուգանք։ («Հ. Գ.»)

—

Իրկուտսկ, 14 հոկտեմբերի

Անյայտացաւ Ալէքսանդրօվսկի շաքարի գործարանների ներկայացուցիչ Էրենբուրգը, տանելով իր հետ 50,000 ռուբլուց աւելի։ Էրենբուրգին գտնողին նշանակված է 5000 ռուբլի մրցանակ։ («Հ. Գ.»)

—

(Սեփ. Թղթ.)

Թաւրիզ, 9 հոկտեմբերի

Ատրպատականի թեմական պատգամաւորական ժողովը մի քանի նիստերում զբաղվեց կաթողիկոսական թեկնածուների խնդրով, իսկ երեկվայ վերջին նիստում ընտրեց պատգամաւոր պ. Մարտիրոս Նազարբէկեանին (մշակական) որոշ մանդատներով կաթողիկոսական ընտրութիւններին մասնակցելու համար։

Թեմական ժողովը միաձայն առաջին ընտրելի համարեց Մ. արքեպիսկոպոս Իզմիրլեանին, երկրորդի համար նկատի ունեցաւ Եղիշէ եպիսկոպոս Դուրեանին։ Իսկ եթէ հնարաւոր լինի՝ քառանուն ցանկի մէջ մտցնել և վարդապետներից, այն ժամանակ դնել թեմիս առաջնորդ Կարապետ ծ. վարդապետ Տէր-Մկրտչեանի անունը։ Ժողովականներից նոյնիսկ առաջարկող եղաւ, որ՝ եթէ հնարաւոր լինի վարդապետներից կազմել երկանուն ցանկ, փոխանակ Դուրեանի դնել Կարապետ վարդապետին։

Ժողովը Ռուսաստանի եպիսկոպոսներից և արքեպիսկոպոսներից ոչ մեկին յարմար և արժանաւոր չը տեսաւ նոյնիսկ քառանուն ցանկի մէջ մտցնելու համար։ Պահանջ դրեց մանաւորապէս Օրմանեան և տեղապահ Սուրէնեան սրբազաններին սև քուէ տալ։

Երկար խորհրդածութիւններ տեղի ունեցան Պօլօժէնիայի բարեփոխութեան, եկեղեցու վերանորոգութեան, ընդհանուր ազգային, դպրոցական և կալուածական խնդիրների մասին. յանձնարարվեց այս մասին ևս Էջմիածնում հաւանականաբար տեղի ունենալիք ժողովներում ներկայացնել Ատրպատականի ժողովրդի ցանկութիւնները։

Կաթողիկոսական ընտրութիւնից յետոյ հայ թեմակալը պատգամաւոր պ. Նազարբէկեանի հետ, որը միաժամանակ անդամ է «դպրոցական հանգանակիչ մասնախմբի», պիտի պտտի Կովկասի և Ռուսաստանի հայաշատ քաղաքները կենտրոնական դըպրոցի համար նպաստներ հաւաքելու։ Յուսանք, որ Ռուսաստանի հայ հարուստները իրանց առատ նուիրաբերութեամբ ծանրաբեռնած կը դարձնեն մեր թեմակալին յանուն կրթական սրբազան գործի։

Իրօ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

—

Լօնդօն, 14 հոկտեմբերի

Համայնքների պալատ։ Գրէյին ամեն կողմից հարցապնդումներ են ուղղվում Պարսկաստանի իրերի դրութեան մասին։ Ռութէրֆօրդը հարց է տալիս՝ անցե՞լ են, արդեօք, ռուսաց զօրքերը պարսից սահմանը։

Գրէյը պատասխանեց, թէ, իր տեղեկութիւնների համաձայն, ռուսաց զօրքերը չեն անցել սահմանը։

Բացատրելով իրերի դրութիւնը, Գրէյը մատնանշեց, որ Թաւրիզի զինված ընդհարումներից փչացվեց ռուսական առևտուրը, ռուսական պօստը մի քանի անգամ ենթարկվեց յարձակումների, տեղեկութիւններ ստացվեցին, որ ռուսների կեանքին վտանգ է սպառնում. այն ժամանակ Ռուսաստանը դէպի պարսից սահմանը առաջադրեց 400 զինւոր, բայց որովհետև զինված ընդհարումները վերջացան և ընդ սմին պարզվեց, որ ռուսների կեանքին այլևս վտանգ չէ սպառնում, զօրքերին պատուիրագրվեց չանցնել սահմանը։ Գրէյի տեղեկութիւնների համաձայն, զօրքերին պատուիրված է սահմանը չանցնել. առայժմ ռուսների կեանքին վտանգ չէ սպառնում։

Դիլլօնը հարց է տալիս՝ անգլիական կառավարութիւնը տուել է՞ արդեօք իր համաձայնութիւնը, որ ռուսաց զօրքերն անցնեն պարսից սահմանը, երբ ռուսներին վտանգ սպառնայ։

Գրէյը պատասխանեց. «Մենք շարունակ պնդել ենք մեր իրաւունքի վրա, յարմարագոյն միջոցներ ձեռք առնել այն ժամանակ, երբ անգլիացիների կեանքին վտանգ կը սպառնայ։ Մենք չենք կարող թոյլ չը տալ ուրիշ պետութիւններին նման գործելակերպ ունենալ։ Երկու պետութիւններս էլ մինչև օրս հետևել ենք պարսկական գործերին չը խառնվելու քաղաքականութեան։ Թաւրիզում տեղի ունեցան վերին աստիճանի լուրջ անկարգութիւններ. այդ տեղը շատ մօտ է ընկած ռուսաց սահմանագլխին։ Ռուսաստանը բայց և այնպէս իր զօրքերը ներս չը տարաւ Պարսկաստանի սահմաններից։ Այդ իսկ պատճառով կարծում եմ, որ պալատը պէտք է համաձայնէ, որ Ռուսաստանը գործել է դաշնադրութեան ոգու համաձայն»։ («Հ. Գ.»)

—

Ուրմիա, 14 հոկտ. (Մինչև Ջուլֆա պօստով)

Թիւրքական զօրքերի կռճատումի հետ Թերգէվէրում, վէյգադէ քիւրդերի մէջ առաջ է գալիս թիւրքերին թշնամական տրամադրութիւն։ Շիկակ ցեղերը երկպառակութեան մէջ են։ Նեմէր-բէյը իր կողոպտիչների խմբով վերստին գիւղ է գրաւել Բէնդում, Ուրմիայի մօտերը, կալւում է դաշտավայրերը ոռոգող աղբիւրների ջրերը, շինականներից դրամներ է շորթում, իսկ մերժման դէպքերում կողոպտում և սպանում է։ («Հ. Գ.»)

—

Թէհրան, 9 հոկտեմբերի

Ատրպատականում նոր հոսանք է երևան եկել, որի նպատակն է շահից ձեռք բերել աւտօնօմիա և յայտարարել Թաւրիզը ազատ քաղաք։

Ուրմիայի նախկին գլխաւոր հրամանատար Ֆերման-Ֆերմանը կալանաւորվել էր Բաղէշահում դէպի սահմանադրութիւնն ունեցած իր առաջվայ համակրութիւնների համար։ Հարիւր հազար փրկանք տալուց յետոյ նրան արձակեցին։ Նա հրաժարվեց գնալ Թաւրիզ։

Կառավարութիւնը պաշտօնական հեռագիրներ է ուղարկում գաւառները, յայտարարելով սուտ յաղթութեան մասին։

Ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, թիւրքական էմիսարները եռանդով ագիտացիա են մղում Կովկասի և Ատրպատականի մահմեդականների մէջ Ատրպատականի համար աւտօնօմիա պահանջելու նպատակով, առատօրէն բաժանում են դրամներ ու զէնքեր և կազմակերպում են գաղտնի կօմիտէտներ։ Թաւրիզում Սաթթարխանի ռազմական գործողութիւնները ղեկավարում են թիւրքական և գերմանական օֆիցէրները, որոնք ամրացնում են քաղաքը կատարելագործված ռազմական ամրութիւնների ցանցերով ու ականներով։ Դրամական և մարդկանց օգնութիւնը գալիս է անընդհատ։ («Р. С.»)

—

(Սեփ. Թղթ.)

Թաւրիզ, 9 հոկտեմբերի

Դրութեան մէջ նոր փոփոխութիւն չը կայ։ Երրորդ օրն է, որ՝ լսում ենք, թէ 100—150 ռուս կօզակներ պիտի գան քաղաքս։ Շատերի ասելով արդէն սահմանը անցել են։ Երևի ռուսաց խճուղու պաշտպանութեան համար կը լինի…

Ասում են, որ Էյն-ուդ-Դօվլէն կրկին պիտի վերադառնայ քաղաք։ Մակուի խան Իգբալ-Սալթանէի մասին խօսվում է, որ զօրքի հրամանատար է նշանակված և իբր մեծաթիւ բանակով պիտի Թաւրիզի վրա գայ։

Թէհրանից ինչ-որ Սմիրնօվ ռուս պաշտօնեայի հրամանատարութեամբ 4—500 կօզակներ են ճանապարհված։

Թէ որքան ճիշտ են վերօգրեալ տարածված լուրերը՝ ապագայի ստուգութեանն են կարօտ։

Սուջայի Նիզամը գտնվում է Մարանդում. այնտեղից սպառնում է հայերին մտացածին, թիւր առարկութիւններով, որ իբր հայերն են պատճառ Պարսկաստանի շարժումներին… Ականջը խօսի Մենշիկօֆների… Թէհրանի կենտրօնական կառավարութեան ուշադրութիւնն ենք դարձնում այս իրողութեան վրա, որը կարող է մեծ բարդութիւնների պատճառ դառնալ։ Այդպիսի «հայրենասէր» պաշտօնեաները կարող են նոյնիսկ պետութեան վրա իրանց անխոհեմ քայլերով շատ թանգ նստել։

Իրօ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ ԵՒ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ

(Տպաւորութիւններ)

II

Վրաստանի և Իմերէթի թեմում կայացան պատուիրակների ընտրութիւններ։ Յայտնի էր ամենքին, որ իզմիրլեանական պատուիրակները թւով գերազանցում էին հակառակորդ կողմին՝ օրմանեանականներին։ Մօտեցան սեպտեմբեր և հոկտեմբեր ամիսները՝ թեմական պատգամաւորական և կաթողիկոսական ընտրութիւնների ժամանակը։ Անհրաժեշտ էր կաթողիկոսական միանուն ցանկի տեղ յայտարարել երկանուն ցանկ։ «Մշակը» երկանուն ցանկ առաջարկեց՝ Իզմիրլեան և Դուրեան, իսկ օրմանեանականները՝ Օրմանեան և Սուքիաս եպիսկոպոսներին։ Էլ մի ուրիշ երրորդը չը կար։ Այսպէս ուրեմն՝ տեղի պիտի ունենար ընտրական պայքար Իզմիրլեան և Դուրեան երկանուն ցանկի՝ կամ մշակականների՝ և Օրմանեան ու Սուքիաս՝ կամ հակամշակականների՝ միջև։ Ինչպէս նկատեցինք, պատուիրակների մեծամասնութիւնը Իզմիրլեան և Դուրեան երկանուն ցանկի կողմնակից էին, այսինքն մշակականները յաղթանակը տարած էին։ Այս ակնյայտ երևաց սեպտեմբերի 20-ին առաջնորդարանում հրաւիրված պատուիրակների խորհրդակցական ժողովում, որտեղ մշակականները, հռչակելով շատ որոշ և բացայայտ իրանց երկանուն ցանկի թեկնածուներին, հրաւիրեցին թէ օրմանեանականներին և թէ այլ թեկնածու պաշտպանողներին հրապարակ գալ… Սակայն հակամշակականները խուսափեցին խորհրդակցելուց, որի համար հրաւիրված էին, և ժողովը ցրվեց անհետևանք։ Հետևեալ օրը, սեպտ. 21-ին, թեմական պատգամաւորի ընտրութեան՝ մշակականները վճռեցին դնել Ալ. Քալանթարի թեկնածութիւնը, իսկ օրմանեանականները՝ պ. Յ. Սպենդիարեանի։ Պ. Ա. Քալանթարի բացակայութեան պատճառով նրա լիազօր պ. բժ. Ստեփանեանը ժողովին առաջարկեց պ. Ալ. Քալանթարի թեկնածութիւնը և երկու անգամ յայտարարեց մշակականների լօզունգը կաթողիկոսական երկանուն ցանկի՝ Իզմիրլեան և Դուրեան, ոչ Օրմանեան և ոչ Սուրէնեան, եթէ երկրորդ թեկնածուի վերաբերմամբ փոփոխութեան կարիք լինի։ Օրմանեանականների պատգամաւորական թեկնածու պ. Յ. Սպենդիարեանը յայտարարեց միանուն ցանկ՝ Օրմանեան։ Մի խմբակի առաջարկութեամբ համաձայնվեց դնել իր թեկնածութիւնը նաև պ. Ս. Յարութիւնեանը

Պատուիրակների պահանջմամբ սա ևս յայտարարեց իր լօզունգը, որ բառացի կրկնութիւն էր մշակականների լօզունգի—այն է՝ Իգմիրլեան և Դուրեան, իսկ Օրմանեանի և Սուրէնեանի համար իր սև քուէն պատրաստ է, կամ ինչպէս երկրորդ անգամ կրկնեց՝ ցանկի մէջ չեն լինելու ոչ Օրմանեան, ոչ Սուրէնեան և ոչ էլ Սուքիաս եպիսկոպոս: Այսպէս ուրեմն՝ ընտրական պայքարի ամենահետաքրքրական րօպէին մշակականների լօզունգով առաջ եկաւ պ. Ս. Յարութիւնեանի պատգամաւորական թեկնածութիւնը: Քուէարկութեան համար դրվեց երեք տուփ՝ Քալանթարի, Յարութիւնեանի և Սպենդիարեանի: Այս պայմաններում ամենքն էլ այն կարծիքն էին յայտնում, թէ քանի որ միևնոյն լօզունգով երկու թեկնածու են քուէարկվում՝ պ. պ. Քալանթար և Յարութիւնեան, մշականների ձայները բաժանվելու են և նրանցից ոչ մէկը չի ստանայ ձայների մեծամասնութիւն: Իսկ օրմանեանականների վերաբերմամբ սկզբից յայտնի էր, որ, կազմելով փոքրամասնութիւն, կրելու են պարտութիւն: Կատարվեց քուէարկութիւնը և ամենի համար էլ անսպասելի կերպով ընտրվեց պատգամաւոր պ. Ս. Յարութիւնեանը՝ 43 սպիտակ քուէով: Պ. Քալանթարը ստացաւ 33, իսկ պ. Սպենդիարեանը՝ 23 սպիտակ: Քուէարկողների ընդհ. թիւն էր 78: Ինքնըստինքեան մի շատ հետաքրքրական հարց է զարթնում, թէ ովքե՞ր ընտրեցին պ. Ս. Յարութիւնեանին, այլ խօսքով՝ ինչպէ՞ս կազմվեց նրա 43 սպիտակ քուէն: 78 քուէներից հանելով պ. պ. Քալանթարի և Սպենդիարեանի ստացած սպիտակ քուէները, գումարը 56 (33+23), մնում է 22 քուէ: Այս 22 քուէն չէր կարող ընտրել պ. Ս. Յարութիւնեանին պատգամաւոր: Ո՞ր կուսակցութեան են պատկանում այն 21 քուէն, որ, միանալով վերոյիշեալ 22 քուէներին, հասցրին թիւը 43-ի: Պ. Ս. Յարութիւնեանը «Մշակի» խմբագրութեան ուղղած իր նամակում (№ 214) բացարձակ յայտնում է, որ իրան մշականները սև քուէ են տուել: Հետևելով այն ճշմարտութեան՝ թէ ամեն մի քուէարկվող ինքն ամենից լաւ գիտէ, թէ ով է իրան սև կամ սպիտակ քուէ տալու, համաձայն ենք պ. Ս. Յարութիւնեանի հետ, որ նրան մշականները սև քուէ են տուել: Ուրեմն մնում է միմիայն օրմանեանական կուսակցութիւնը, որի 21 սպիտակ քուէն միացաւ 22 թայֆայական, անորոշ ու վայրենի (дикій) քուէների հետ և ծնեցրեց պ. Ս. Յարութիւնեանի պատգամաւորութիւնը... Ուրեմն յանձին Ս. Յարութիւնեանի միացան օրմանեանականները, թայֆայականները, անորոշները՝ գուցէ սուրէնեանական, որ շատ հաւանական է, և վայրենիները...

Այստեղ էլ մի «և» կայ, կաւելացնենք մենք, վերջացնելով մեր այս յօդուածը:

Կալխաս

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

(Սեփ. թղթ.)

Երևան, 5 հոկտեմբերի

Գայեանեան օրիորդաց դպրոցում այսօր ժամը 12-ին կայացաւ բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղի ընդհանուր ժողովը, որին ներկայ էին 25 հոգի: Երկրորդ ժողովը լինելով կայացած համարվեց: Նախագահ ընտրվեց պ. Գրիգոր Տէր-Խաչատրեանը, իսկ քարտուղար պ. Ռուբէն Օհանջանեանը:

Վարչութիւնը տեղեկացրեց, որ ինքը որոշել է ներկայ տարվայ տասապետներին տվելիք 1100 ր. գումարից տալ նպաստ երկիր վերադարձող Թիւրքահայերին տեղ հասնելու համար 300 ր.: Վարչութեան առաջարկութիւնը ընդունեց ընդհանուր ժողովը. ընտրեց երեք հոգուց բաղկացած մի մասնաժողով, որպէսզի նրանք օգնեն վարչութեանը՝ գաղթականների վերադարձը լաւ կերպով կազմակերպելուն, և որոշեց փոխանակ 300 ր. տալու, տալ 500 ր.:

Վարչութիւնը որոշեց տալ տեղիս գործակատարների ընթերցարանին 300 ր.:

Գաւառ դպրոցներին օգնելու 800 ր.. մասին՝ որոշվեց օգնել միայն քաղաքի դպրոցներին, պատճառաբանելով որ գաւառում եղած ճիւղերը թող օգնեն իրանց դպրոցներին:

Կանոնադրութեան համաձայն կարդացվեց և հաստատվեց համարեա միաձայն 1909 թ. նախահաշիւը, և որովհետև տարվայ վերջը վիճակով դուրս էին եկել երկու հոգի, տիկ. Միրզաեան և պ. Արղութեան, և պէտք էր նրանց տեղ ընտրել նորերը, ժողովը միաձայն վերընտրեց երկուսին ևս: Իսկ անձնափոխանորդ ընտրվեցին Գէորգ Խանազադեան և Ռուբէն Օհանջանեան:

Այգեկութը և բամբակ ժողովելը սկսվել է մեզանում: Ձմեռվայ պաշարը դեռ բոլորը չեն հաւաքել և ամբարել. ինչպէս լսում ենք, մեծամասնութիւնը դեռ հարամու բերանին է՝ չոլումն է: Այսօրվայ տեղացող անձրևից շատերի թուք ու մուքը կպել է, թէ մի գուցէ անցեալ տարվայ պէս ձմեռը իր սպիտակ սաւանը անժամանակ տարածի ու ղրկի իրան ամեն բարիքից ու աղքատութեան դուռը հասցնի:

Գ. Աղազադեան

—

Փուրխուտ-Մազրա գ. (Զանգ. գ.), 5 հոկտ.

Մի քանի թիւրիմացութիւններ պարզվելուց և երկար սպասելուց յետոյ, այսօր, ամսիս 5-ին, հանքագործ պ. Մելիք-Եօլչեանցը և ընկ. կառավարութեան թոյլտուութեամբ և կարգադրութեամբ մեր գիւղից մօտաւորապէս 3 վերստի վրա արքունական անտառում գտնված պղնձէ հանքը սկսել են հետազօտել և մշակել. դրսից պղնձաքարի նշանները բաւականին լաւ են, և եթէ պ. Մելիք-Եօլչեանցը և ընկ. նիւթականի դէմ կանգ չառնեն, սկսած մասաղ գործը կանոնաւոր շարունակեն գոնէ մինչև մի տարի, տեղիս հասարակութիւնը լիայոյս է որ մօտիկ ապագայում գիւղիս տասնեակ անգործների համար մի հիմնաւոր աշխատանքի աղբիւր կը բացվի:

Պ. Մելիք-Եօլչեանցի հանքից քիչ հեռու հասարակական «Նաղէլ» կոչված հողաբաժնի մէջ նոյնպէս գտնվում է պղնձէ հանք, որի շահագործելու իրաւունքը գիւղիցս ընտրված ներկայացուցիչները, Պետրոսը և Մելիքը, հաւատացնում են հասարակութեանը, թէ յանձնել են «Արամազդ» ընկերութեան այն պայմանով, որ յիշեալ ընկերութիւնը հանքը շահագործելիս՝ հողի երեսից օգտվելու համար՝ վճարէ Փուրխուտ Մազրի հասարակութեանը՝ արտահանված մաքուր պղնձից 1 և կէս տոկոս:

Փ.-Մազրեցի

—

Մեծ Գեօզ-Դաղ (Ղազ. գաւ.), 6 հոկտ.

Ամսիս 5-ին, առաւօտեան ժամը 8-ից մինչև երեկոյեան ժամը 4-ը, երկու Գեօզ-Դաղերի մէջ, ճանապարհների երկու կողմում, դարան են մտած եղել 12 սպառազինված երեք գծանի հրացաններով թուրքեր, Ղազախի և Բօրչալուի զանազան գիւղերից հաւաքված, որոնք և կողոպտում են ճանապարհորդներին: Օրը կիրակի լինելով, ուխտաւորների մեծ բազմութիւն է գնացած եղել Մեծ Գեօզ-Դաղ ուխտատեղին. գալիս են եղել Լօրուտից բազմաթիւ հաց գնողներ, որովհետև այս և ուրիշ գիւղերում այս տարի հացի պակասութիւն է: Կողոպտվածների թիւը հասնում է 75 հոգու. տարել են թուրքերը 700 ր., 4 ձի, խուրջիններ, չուխաներ, շապիկներ և այլ հանդերձեղէններ: Աւազակները կողոպտվածներին (բոլորն հայ են եղել) պահել են մինչև արևամուտը և ապա իրանք անյայտացել. սրանցից 6 հոգի Սալէրք կոչված ձմերանոցում հրացանաձգութեան մէջ են մտնում ղալաչեցիների հետ, բայց ոչ մի կողմից մարդ չէ վնասվում: Այսօր դեռ արևը չը ծագած կողոպտվածները եղել են պրիստաւ Եարալեանցի մօտ և ամեն ինչ պատմել են նրան: Պրիստաւը գնացել է աւազակների ետևից Բօրչալու: Արիւնոտ և սարսափելի է յիշեալ ճանապարհը. ամեն մի մատ հողը ներկված է արիւնով, ամեն քայլափոխում քարակոյտեր կան, որոնք անցորդին յիշեցնում են, որ այստեղ գազանների ձեռքով անմեղ արիւն է թափված, մարդ սպանված: Տխուր տպաւորութիւն է թողնում ճանապարհի այս մասը:

Օր չէ անցնում, որ գողութիւն և մարդասպանութիւն չը լինի: Գողացել են վերջին օրում 3 ձի Բաղանիսից, երկու եզը, երկու թողլի, մի այծ և մի կարպետ Ղալաչայից, գոմէշներ հողբից և այլ շատ գիւղերից:

Ամսիս 5-ին մեր գաւառապետ Բէյուսը եղել է հողբ գիւղում, այդտեղից ճանապարհը դիտելով գնացել է Արճիշ գիւղի տակը շինվող կամուրջի մօտ: Պ. գաւառապետը ասել է, որ երկաթուղուց սկսած նոր խճուղի պիտի շինվի մինչև Աջա-Ջուրի տակը և այդպիսով Աղստաֆա-Դիլիջան խճուղին պիտի միանայ Կարսի երկաթուղածի հետ:

Այս ճանապարհը հնարաւորութիւն կը տայ մեր գիւղացիներին իրանց հում մթերքները արտահանելու. աւելի բաղդաւորութիւն կը լինէր, եթէ նոյն գծով երկաթուղի անցնէր:

Մելքիսեդէկ քահ.

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Ներկայ ուսումնական տարին մի արտակարգ տարի էր հայ դպրոցական կեանքում: Ես գոնէ այդպիսին չեմ յիշում իմ ուսուցչական կեանքի ընթացքում: Ռուսաստանի հայ դպրոցներից շատերի մէջ խախտված էին ուսուցչական խմբերը և բազմաթիւ տեղերից՝ սկսած Անդրկասպեան երկրից մինչև Հիւսիսային Կովկաս և Սև-ծովի ափերից մինչև Ատրպատական, ուսուցիչներ հրաւիրելու յայտարարութիւններ էին, որ տեղում էին Թիֆլիսի հայ թերթերում: Համարեա շատ քիչ դպրոցներ բացառութիւն կազմեցին, որովհետև կան այնպիսի դպրոցներ, որոնք գաղտնի կերպով, առանց յայտարարութիւն տալու, խնամէական ճանապարհներով և ծանօթների միջոցով են հրաւիրում ուսուցիչներ:

Սա մի հիւանդոտ և ցաւալի երևոյթ է, որ աւելի կամ պակաս չափով կրկնվում է ամեն տարի և որին դուք չէք հանդիպի ոչ մի ազգի մօտ, բացի հայ ազգից: Հայերն այդ կողմից երջանիկ բացառութիւն են կազմում, այնպէս որ առաջնութեան դափնին հայերին է պատկանում:

Այդ երևոյթը պատճառում է մեր դպրոցներին բարոյական և նիւթական մեծամեծ վնասներ: Բարոյական վնասն ակներև է, որովհետև ինչ ուսում կարող է լինել այնտեղ, ուր ուսուցիչները յաջորդում են միմեանց հովերի արշաւանքի նման և ուր մէկի արածը միւսն է քանդում, ըստ հայկական սովորութեան, իրանց կառուցանելու համար: Այդ դեռ բաւական չէ. դպրոցներ կան, որոնք պարբերաբար մէկ, երկու, մինչև անգամ չորս ամիս ուշ են սկսում ուսումը: Գաւառական խուլ անկիւններում պատահում են դպրոցներ, որոնք բացվում են նոյնիսկ յունվարին: Ի՞նչ սիրտ պէտք է ունենայ պ՞րապելու մի ուսուցիչ, որ հրաւիրվում է մէկ տարով կամ մի քանի ամսով և որը հաստատ գիտէ, որ տարվայ վերջն իրան ճանապարհ են դնելու իր նախորդի նման: Հետևապէս՝ ինչ առաջադիմութիւն կարելի է սպասել մեր դպրոցներից այդպիսի պայմաններում:

Այժմ դառնանք նիւթական վնասին: Նիւթապէս հեծող և կաղ-կաղ ընթացող մեր դպրոցներն ընդհանուր առմամբ մեծամեծ փողեր են ծախսում լրագիրներում յայտարարութիւններ տալու համար, այն էլ կրկնակի, որովհետև շատ անգամ միևնոյն յայտարարութիւնն ստիպված են կրկնել և հակառակ բանակի թերթում: Հեռագիրներ խփելով, պօստային ծախսեր անելով և նոյնն ուսուցիչներին անել տալով՝ մեծաքանակ ծախքերի դուռ են բանում *):

Բացի դրանից՝ կան շատ դպրոցներ, որոնք ամեն տարի ուսուցիչներին ճանապարհածախս են վճարում: Ուրեմն՝ ամեն տարի ճանապարհածախս, չը պարապած ամիսների վարձատրութիւն, հեռագիրներ խփելու և պօստային ծախսեր ու յաճախ հակառակ բանակների թերթերում կրկնակի յայտարարութիւն տալու ծախս և այլն, և այլն, և այս բոլոր ծախսերն անում են ներկայ պայմաններից հարկադրված և նիւթապէս անպահով հայ դպրոցները:

Խ. Բաբայեան

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Իշխ. Իլ. Ճավճավաձէի սպանութեան մէջ մեղադրվող երեք անձերի վերաբերութեամբ նախնական քննութիւնը արդէն աւարտված է և դատախազը կազմել է մեղադրական ակտը, որը արդէն ներկայացված է Թիֆլիսի նահանգական դատարանի երկրորդ քրէական բաժնին: Այս գործը, ըստ երևոյթին, կը քննվի նոյեմբերի կէսերին:

Իբրև մեղադրեալներ դատարանին են յանձնված՝ Գուրամիատ-Կարի գիւղի բնակիչներ Գիգօլա Մօղվլիվլի, մօտ 25 տարեկան, հանգուցեալի դասակերտի նախկին աշխատաւոր՝ Տէզօ Լաբաուրի, մօտ 28 տարեկան, նախկին կառապանը, որ օրհասական օրը տանում էր իշխանին Թիֆլիսից Սաբուրթալօ (1907 թ. օգոստ. 30-ին), և Ցիտամուրի գիւղի բնակիչ Լօմա Խիզանաշվիլի, 25 տարեկան: Մեղադրվողներից մինը՝ Պաւէլ Պշավելաշվիլին (Ապցիաուրի), ինչպէս յայտնի է, փախաւ Մէտեխի բանտից, և մէկն էլ՝ Իվան Ինաշվիլին մինչև օրս չէ գտնվել:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Հոկտեմբերի 7-ին պ. Ն. Միլիւկովի նախագահութեամբ կայացել է ժողովրդական ազատութեան պարլամենտական ֆրակցիայի կօմիտէտի նիստը, որին՝ կօմիտէտի անդամներից բացի՝ մասնակցել են նաև Պետերբուրգում գտնվող ֆրակցիայի անդամները:

Աւարտված է ֆրակցիայի մերձաւոր գործունէութեան գործելակերպի քննութիւնը Պետական Դումայի նոր սեսսիայի համար: Մշակված ընդհանուր ծրագիրը կը ներկայացվի ֆրակցիայի հաստատութեանը նրա առաջիկայ նիստերից մէկում: Գործունէութեան առիթով տեղի ունեցած մտքերի փոխանակութիւնից պարզվել է, որ ֆրակցիայի անդամների մէջ էական տարբերութիւններ չը կան ժամանակակից իրերի դրութեան գնահատութեան նկատմամբ:

Գործելակերպի հարցի վերջնական որոշումը կընդունվի ֆրակցիայի կողմից Պետական Դումայի առաջիկայ նիստերում քննվելիք ամեն մի հարցը առանձնապէս մանրամասնօրէն քննելուց յետոյ:

Միևնոյն նիստում ֆրակցիայի անդամներից մի քանիսը տեղեկութիւններ են տուել իրերի դրութեան մասին զանազան տեղերում, մանաւանդ բացառիկ օրէնքների հիմունքների վրա յենվող ադմինիստրացիայի գործունէութեան մասին: («Рѣчь»)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Կովկասեան հայոց բարեգործական ընկերութեան Բուլթայիսի, Լագօդաղի և Նոր-Նախիջևանի ճիւղերը բացել են հասարակութեան համար գրադարան-ընթերցարաններ: Կենտրոնական Խորհուրդը այժմ զբաղված է, Ա. Խ. Կարաջեանի նուիրատւութեամբ կառուցված ընկերութեան նոր շինութեան մէջ, մօտ ապագայում բացվելիք գրադարան-ընթերցարանի գործողութիւններով: Ա. Խ. Կարաջեանը վերջերս կրկին նուիրեց նոր շինութեան ծախսերը լրացնելու համար 5000 ռուբլի, որ առաջին նուիրատւութեան հետ միասին կազմում է 20,000 ռուբլի:

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը կազմել է 1909 թ. եկամուտների և ծախքերի լրացուցիչ նախահաշուի մի նախագիծ և ներկայացնելու է դումայի քննութեան: Լրացուցիչ գումարը հաշւած է 70,000 ր.:

◆ Լեռնային ինժեներ Կ. Խատիսեանը Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեանն ուղարկել է մի մանրամասն զեկուցում Թիֆլիսում կատարելագործված բալնէօլօգիական կայարան հիմնելու մասին, նաև Միրզօեվի այգում լողարաններ շինելու ու Թիւրքաց գերեզմանատան մօտ զբօսատեղի ձգելու մասին: Այդ զեկուցագիրը քննվելու է դումայական բալնէօլօգիական մասնաժողովի մէջ:

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը առաջարկել է առևտրա-տնտեսական մասնաժողովի բոլոր գործակալներին, համաձայն պարտադիր կանոնների, արգելել միսը վաճառել շրջեցնելով:

◆ Այս տարվայ սկզբից մինչև հոկտեմբերի 11-ը Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը գնահատման տուրք ստացել է 484,029 ր. 33 կ.: Անցեալ տարի նոյն ժամանակամիջոցում ստացվել է 385,231 ր. 46 կ.:

◆ Երէկվանից Թիֆլիսի քաղաքային զինւորակոչութեան ատեանը բացեց իր գործունէութիւնը Ալէքսանդրեան այգուն կից Պուշկինեան գրադարանում: Քննիչ մասնաժողովի կազմի մէջ մտնում են. Թիֆլիսի քաղաքագլուխ իշ. Ջերքէզօվ նախագահ, դումայի կողմից՝ ձայնաւորներ Գ. Թամամշեվ և Մ. Քանանեան, ոստիկանութեան կողմից՝ 4-րդ քաղաքամասի պրիստաւի օգնական Ջենևլիշ, զինւորական վարչութեան կողմից՝ փոխ-գնդապետ Մալինօվսկի, քաղաքային բժիշկ Սարգսեան և զինւորական բժիշկը: Երէկվանից մասնաժողովը ստուգեց նորակոչ երիտասարդների ցուցակները. երևաց, որ այս տարի զինւորական ծառայութեան են կոչվելու միայն 184 երիտասարդներ: Այսօր, հոկտ. 16-ին, առաւօտեանից սկսվեց վիճակահանութիւնը: Վաղը քաղաքային վարչութեան զինւորական ատեանում տեղի կունենայ նորակոչների բժշկական քննութիւնը:

◆ Նկատի առնելով, որ Թիֆլիսի պանդոկատէրերը հրաժարվեցին իրանց միջից մի մասնաժողով ընտրել, որը որոշելու էր տրակտիրային տուրքի քանակը ապագայ տարվայ համար, քաղաքային վարչութիւնը որոշել է ինքը սահմանել այդ պանդոկատէրերից իր որոշած 25,500 ր. տրակտիրային տուրքը:

◆ Հոկտ. 14-ին, Թիֆլիսի ժողովրդ. համալսարանների ընկերութեան վարչութիւնը Թիֆլիսի ոստիկանապետի միջոցով ստացաւ ժամ. գեներալ-նահանգապետի պաշտօնական թուղթը, որով արգելվում է հայերէն և վրացերէն լեզուներով դասախօսութիւնների ընթերցումը ժողովրդական համալսարանում:

◆ Այս ամսի վերջերին կաւարտվեն Սօլօլակի թունէլի աշխատանքները: Փորելու մնացել է ընդամենը 9 և կէս սաժէն:

◆ Երէկվանից Թիֆլիսի և Մօսկվայի միջև, Րօստօվի, Կօզլօվի և Վօրօնէժի վրայով, հաստատվեց երկաթուղային գնացքների ուղղակի հաղորդակցութիւն: Նաև մտցվեց գնացքների ձմերային երթևեկութիւն անդրկովկասեան բոլոր գծերի վրա:

◆ Այսօր նշանակված է կովկասեան բժշկական ընկերութեան հերթական նիստը:

◆ Անդրկովկասեան երկաթուղիների վարչութիւնը, տեղեկացնելով կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութեան, որ այս տարվայ յուլիսի 1-ից բաց են թողնված յատուկ յարմարեցված վագոններ ձմերային ժամանակ գինի փոխադրելու համար, խնդրում է յարաբերութեան մէջ մտնել գինեգործների հետ վագոնների քանակը որոշելու վերաբերութեամբ:

◆ Օրէնստեյնը, Բագւում գրախանութ ունեցող Սունդուկեանի յանձնարարութեամբ, կազմել է կովկասագիտութեանը վերաբերող բոլոր գրքերի ցուցակը: Այդ ցուցակում մտնում են 400 գիրք 800 հատորով: Շուտով այդ ցուցակը կը յանձնվի տպագրութեան Սունդուկեանի հաշւով:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Հոկտեմբերի 14-ին, ցերեկվայ ժամը 3-ին, Պուշկինսկայա փողոցում, Երևանեան հրապարակից կայարան գնող էլեքտրաքարշի վագոնը, որ կառավարում էր № 155 վատմանը, անցաւ փողոցի մի կողմից միւսը անցնել ցանկացող Ստեփան Դգէլուրու սայլի վրայով և ջարդեց սայլը ու հաշմանդամեց գոմէշներից մինին:

◆ Հոկտեմբերի 14-ին, Միքայէլեան փողոցում ոստիկանները գտել են մի անյայտ մարդու անզգայ դրութեան մէջ, որը հիւանդանոց տանելիս մեռնում է:

◆ Հոկտեմբերի 14-ին երեկոյեան ժամը 11-ին, Իգմայլօվսկայա փողոցում № 33 տանը, անյայտ չարագործներ կտրել են այդ տան դռնապան Լավրենտիյ Պուգաչեվին:

◆ Հոկտեմբերի 15-ին, գիշերվայ ժամը 2-ին, Բարի փողոցում Թիֆլիսեցի Ռուբէն Զալաբօվը ատրճանակով սպանեց Աննա Լեշչենկօյին, իսկ յետոյ նոյն ատրճանակով ծանր վիրաւորեց իրան պարանոցի աջ կողմից: Նրանց տարան հիւանդանոց:

◆ Հոկտեմբերի 14-ին անյայտ չարագործներ անդրկովկասեան երկաթուղիների խօլերային բարակից գողացել են 39 ր. 92 կոպէկի զանազան իրեր:

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Բագուի արքունական պալատի արած հարցապնդումի հիման վրա քաղաքային վարչութիւնը հոկտեմբերի 10-ին հաղորդել է պալատին, որ քաղաքային ինքնավարութեան տրամադրութեան տակ է դրված Ենօվք Բուդաղեանի կտակով՝ 1) 50,000 ր. հոգեկան հիւանդների հիւանդանոց շինելու նպատակով, 2) 60,000 ր. էժանագին բնակարաններ շինելու համար, 3) 100,000 ր. միջնակարգ և բարձրագոյն դպրոցներում թոշակաւոր պահելու և 4) 25,000 ր. անձեռնմխելի ֆօնդ կազմելու, այն պայմանով, որպէսզի այդ գումարով տոկոսաբեր թղթեր առնվեն և որպէսզի այդ գումարը շահեցվի տոկոսներով 50 տարվայ ընթացքում, որից այդ դրամագլխի երեք քառորդ մասը գործադրվի Բագւում անկելանոց բանալու համար, իսկ մնացեալ մի քառորդ մասը յանձնվի Շամախու քաղաքային ինքնավարութեանը:

◆ Նաւթարդիւնաբերողների խորհուրդը հիւանդանոցի հիւանդների ստուգութիւնից պարզվել է, որ յաճախողների թւում կան հիւանդներ այնպիսի ֆիրմաներից, որոնք չեն մտնում նաւթարդիւնաբերողների համագումարի մէջ: Նաւթարդիւնաբերողների խորհուրդը հոկտեմբերի 9-ի իր նիստում որոշել է նաւթարդիւնաբերողների համագումարին չը պատկանող ֆիրմաների հիւանդներից, բժիշկները որոնց ստիպված են լինում ընդունել՝ խորհրդի հիւանդանոցներում բուժելու համար, ստանալ իւրաքանչիւրի համար օրական 5 րուբլի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը կրկին անգամ նախազգուշացրեց մասնաւոր դպրոց պահողներին, որ առանց մինիստրութեան թոյլտուութեան արգելվում է նրանց աշակերտներին կրել պաշտօնազգեստ, հակառակ դէպքում այդ հանցամանքը պատճառ կարող է դառնալ նրանց դպրոցի փակման: («Сп.»)

◆ Բէլօստօկի ջարդի գործում պաշտպանողական ճառ արտասանելու համար երդուեալ-հաւատարմատար Գիլլերսօնին և Սկարեատինին պատասխանատուութեան ենթարկելը, «Н. Р.» լրագրի ասելով, տպաւորութիւն է թողել և արտասահմանեան մամուլի վրա: «Daily News»-ը, որ Բէլօստօկի դատավարութեանը ներկայ լինելու էր ուղարկել իր աշխատակից Ա. Րօտտէյ Րէյնօլդին, յանձնարարել է նրան մանրամասն տեղեկութիւններ հաւաքել Գիլլերսօնի և Սկարեատինի գործի մասին՝ մտադրվելով անկեղծ անել անգլիական փաստաբանների շրջանում:

◆ Զինուորական շրջաններում բազմաթիւ խօսակցութիւնների տեղիք է տալիս գեներալնի շտաբի և պետական պաշտպանութեան խորհուրդը վերակազմելու. նախագիծը: Գեներալնի շտաբը զինուորական մինիստրութեանը ենթարկելու հարցը վճռված պիտի համարել: Դա հնարաւորութիւն կը տայ զինուորական մինիստրին անհրաժեշտ բարեփոխութիւններ մտցնել զօրքի մէջ, որը մինչև այժմ կատարել չէր աջողվում շնորհիւ այն բանի, որ իշխանութիւնը գտնվում էր երկու մարդու ձեռքում: Պետական պաշտպանութեան խորհուրդը կազմակերպվում է նոր հիմունքներով. նրա մէջ կը մտնեն ամեն տեսակ զօրքերից ներկայացուցիչներ: («Р. С.»)

ՄԱՄՈՒԼ

«Ախուրեան» թերթի մէջ (№ 73) բժշկապետ Աւ. Բաբայեան խօսելով Բագուի Հ. Կուլտուրական Միութեան օգտակար գործունէութեան մասին, առաջարկում է բանալ բաժանմունք Ալէքսանդրօպօլում: Սկզբում յարգելի բժշկապետը թերահաւատութեամբ է վերաբերվելիս եղել այդ Միութեան, բայց տեսնելով այժմ նրա եռանդուն գործունէութիւնը, նա գտնում է, որ նա կարող է շատ օգտակար լինել հայ ժողովրդին:

Մեր կողմից ևս ամենայն աջողութիւն ցանկանալով Կուլտուրական Միութեան, պէտք է այնուամենայնիւ ասենք, որ, մեր կարծիքով, Կուլտուրական Միութիւնը և Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւնը չը պէտք է իրար մրցակից հանդիսանան և ամեն տեղ ճիւղեր բանան միմեանց կողքին: Երկու ընկերութիւններն էլ ծառայելով հայ ժողովրդի քաղաքակրթութեան գործին, իսկ մեր գաւառները խարխափելով խորին տգիտութեան մէջ, շայլութիւն կը լինէր ամեն մի գաւառական քաղաքում կամ կենտրոնական գիւղում երկուսն էլ ճիւղեր բանային, այլ պէտք է գործունէութեան ասպարէզը և րայօնը բաժանել, որպէսզի աշխատութիւնը և գործը աւելի ևս արդիւնաւոր լինեն:

Առհասարակ մեր կուլտուրական ընկերութիւնները պէտք է աշխատեն որքան կարելի է լայն համերաշխութիւն սահմանել իրար մէջ: Այդ տեսակէտից մենք տգեղ ենք գտնում Կ. Հ. Բարեգ. Ընկ. Խորհրդի վարմունքը, որ երբ ձեռնարկեց Թիւրքահայ գաղթականների վերադարձի գործը կարգաւորելու, խորհրդակցական ժողովին չը հրաւիրեց պաշտօնապէս երկու հիմնարկութիւններ, որոնք ամենամեծ օգնութիւնը

---

*) Ցաճախ է պատահում, որ մի բաց տեղի համար 70—80 դիմողներ են լինում: Դրանից դուրս՝ մի ուսուցիչ ստիպված է միաժամանակ 15—20 տեղ դիմել, մինչև որ կարողանայ մի տեղ աջողեցնել: Խ. Բ.

կարող էին մատուցանել, այն է՝ Կենտրոնական Նպաստ. Ցանձնաժողովը և Հայաստանի կարօտեալներին օգնող Ցանձնաժողովը։

*

«Գործ» թերթը իր երեկվայ համարում թոյլ է տուել իրան մի խուլիգանական վարմունք, գրելով Մամուլի բաժնի մէջ թէ՝ «Մշակի» երեկվայ համարը չէր պարունակում իր մէջ ոչ մի գիտաւորեալ սուտ և զրպարտութիւն։

Այսպէս են միշտ Թայֆայական տիրանեղակ ասպետները։ Երբ յայտնի սուտեր ու զրպարտութիւններ են յերիւրում, միշտ էլ մեղադրում են միւս հերքումները տպել. երբ դատարանին էք դիմում, փախչում են դատարանից։ Բայց ամեն օր իրանք ստութիւններ են գրում, գիտաւորեալ, անպատկառ զրպարտութիւններ այս ու այն անձի, հաստատութեան հասցէին։ Եւ ամեն օր պատմում, բերում է մեզ առնուազն մի քանի հերքումներ, անհաւաքական, հաւաքական, որոնք բողոքում են «Վտակի», «Զանգակի», իսկ այժմ «Գործի» մէջ տպված և տպվող անպատկառ ստութիւնների, զրպարտութիւնների դէմ, ասելով թէ՝ իրանց հերքումները չեն տպում, խնդրելով որ «Մշակը» պաշտպանէ ճշմարտութիւնը, մերկացնէ ստութիւնները։ Դեռ երեկ մենք ստացանք 80 ստորագրութեամբ մի բողոք Երզնկի հասարակութեան կողմից «Զանգակի» մէջ տպված մի զրպարտութեան մասին։ Եթէ մենք տպենք բոլոր այն նամակները, բողոքները, հերքումները, որ ստանում ենք հայտնի գանգատ անկիւններից թայֆայականների օրգանների մէջ տպված գիտաւորեալ սուտերի և զրպարտութիւնների դէմ, մենք պէտք է ամեն օր «Մշակի» գոնէ մի ամբողջ էջը յատկացնենք դրա համար։

Եւ հէնց այն հանգամանքը, որ ժողովուրդը ամեն կողմից «Մշակին» է դիմում, խնդրելով պաշտպանել ճշմարտութիւնը, ապացոյց է, որ գիտաւորեալ սուտերի, զրպարտութիւնների օջախը, քուրան «Գործը» և «գործակալներն» են։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 15 նոյեմբերի

Ես ներողութիւն պէտք է խնդրեմ «Մշակի» ընթերցողներից, որ ստիպված եմ մի վերջին անգամ ևս ձանձրացնել նրանց, պատասխանելով այն պոռչանքին, որ վերջերս «Գործ» — «Հովիւ», — «Մարազան», հետևելով այն առակին, թէ «դեր ի կորուստ մարդկան միաբանին», մի զարմանալի ներդաշնակ համերաշխութեամբ սկսել են իմ դէմ։

«Հովիւ» կղերական թերթը (այդ թերթի խմբագիր տ. Եղնիկի գործողութիւնների և ընդհանուր անմաքուր մարդ լինելու մասին տեղեկութիւններ կարելի է գտնել Թիֆլիսի կոնսիստորիայում) ինձ յայտնի էր, թէ օրմանեանականները և դաշնակցականները «Մշակի» որպէս թէ երկդիմութիւնը պատժելու համար, իրանց ձայները տուին ոչ թէ պ. Ա. Քալանթարին, այլ պ. Մ. Ցարութիւնեանին։ Նոյնը հաստատեց և պ. Մ. Ցարութիւնեանը, ասելով թէ մշակականները իրան սև քուէ են տուել։ Հիմնվելով այս տեսածների վրա, ես գրեցի, որ պ. Մ. Ցարութիւնեանի ընտրութիւնը արդիւնք է կղերական կամ օրմանեանական-դաշնակցական բլօկի։ «Հովիւը» սաստիկ զայրանալով չը—նայած որ այդ համաձայնութեան մասին խօսքը առաջին անգամ ինքն է եղել— սկսեց բարձել ինձ վրա զանազան զրպարտութիւններ, թէ իբր «ես մաշել եմ «Մարազանի» խմբագիր Հ. Տէր-Աստուածատրեանի դուռն շէմքերը», իբր «ես զգացական ժամադրութիւններ եմ ունեցել օրմանեանականների հետ և կամեցել ենք բլօկ կազմել», իբր «ես խոստացել եմ Օրմանեանին առաջին թեկնածու դնել» և այլն։ Այս զրպարտութիւնները շատ փութկոտութեամբ կրկնեցին «Գործը» և պ. Մ. Ցարութիւնեանը։

Որովհետև այդպիսի բան երբեք տեղի չէր ունեցել, որովհետև բացի այն ժողովից, որ կայացել էր Գայիանեան դպրոցում իմ նախագահութեամբ և որին ներկայ էին եղել մօտ 30—40 պատուիրակներ և ուր խօսվել է համաձայնութեան մասին, բայց ոչ մի համաձայնութիւն չէ կայացել, ես ուրիշ որևէ տեղ գաղտնի կամ յայտնի խորհրդակցութիւն կամ ժամադրութիւն չեմ ունեցել ոչ ոքի հետ, ուստի ես անուանեցի «Հովւի» հաղորդածները անպատկառ զրպարտութիւն և առաջարկեցի հաստատել այդ զրպարտութիւնները, ցոյց տալ, թէ երբ, ո՞րտեղ է կատարվել ինձ վերագրվածները։

Ես սպասում էի, որ «Հովւի» խմբագիրը, որքան էլ մի փտած քահանայ, բայց ամենափոքր մարդկային բարեխղճութեան զգացմունքից զրկված չէր լինի, և կամ կը հաստատէր իր ասածները փաստերով, կամ կը խոստովանվէր, որ սխալվել է։ Դուրս եկաւ, որ ես զուր տեղ այդպիսի լաւ կարծիք եմ ունեցել տէր-Եզնիկի մասին։ Նա այս անգամ («Հովիւ» № 38) արդէն խմբագրութեան կողմից և պ. Հայկ Տէր-Աստուածատրեանի բաց նամակով հանդէս եկաւ, թէև միւս կողմից խոստովանելով, որ «դռան շէմքերը մաշելու մասին» գրածը ճիշտ չէ, բայց դարձեալ մի ուրիշ կերպ կրկնելով իր զրպարտութիւնները, համեմված անզուսպ հայհոյանքներով։

Պատասխանել տէր-Եզնիկի այդ լկտի հայհոյանքներին՝ ես իմ արժանապատուութիւնից ստոր եմ համարում, բայց որովհետև «Մարազանի» խմբագիր Հ. Տէր-Աստուածատրեանի գրածները կարող են պղտորել մտքերը և հէնց այդ նպատակով էլ տպել է «Հովիւը», որովհետև այդ զրպարտութիւնների վրա, ինչպէս երևաց, թոյլ է տալիս իրան հիմնվել և պ. Մ. Ցարութիւնեանը, ուստի ես ստիպված եմ վերջին անգամ ամենակատեգորիկ կերպով հերքել և պատասխանել, որ 1) ոչ մի տեղ և ոչ մի ժամանակ ես rendez-vous-ներ չեմ նշանակել պ. Հ. Տէր-Աստուածատրեանին։ Ժողովներ շատ են եղել, ոչ ծածուկ, այլ յայտնի. մտաբերում եմ, որ մի անգամ, ամառը Սօլօլակում, մի ընդհանուր ծանօթի տան հանդիպել ենք պարոնի հետ. այդտեղ խօսք է բացվել պատգամաւորի թեկնածութեան մասին, խօսվել է Իզմիրլեանի, Օրմանեանի, Դուրեանի և այլոց, բայց առաջնութիւն տալ մէկին կամ միւսին—այդ մասին ես ոչ մի խօսք չեմ արտասանել. 2) համաձայնութեան մասին, այն էլ գլխաւորապէս պատգամաւորի ընտրութեան մասին, երկար խօսվել, ծեծվել է Գայիանեան ուսումնարանում կայացած ժողովում, որ, սակայն, ոչ մի վերջնական վճռի կամ եզրակացութեան չէ եկել։

Երբ գործը այսքան պարզ է, այլևս ինչ միջնորդ դատարանի հարց կարող է լինել պ. Հ. Տէր-Աստուածատրեանի և իմ մէջ. իսկ եթէ նա անպատճառ կամենում է այդ, ես պատրաստ եմ։

Ես վերջին անգամ և վճռապէս յայտնում եմ, որ «Հովւի» գրածները միանգամայն չարամիտ զրպարտութիւններ են։

Ընթերցող հասարակութեանը այլևս ձանձրութիւն չը պատճառելու համար, սրանով այլևս փակված եմ համարում այս հարցը։

Հ. Առաքելեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ Կ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

—

✦ Եգիպտոսի «Հայկական բարեգործական ընդհանուր Միութիւնը» մի ճիւղ է հաստատելու Կ. Պոլսում, որի նախագահութիւնը յանձն է առել մինիստր Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեան։

✦ Կ. Պոլսի հայ մամուլը մի ներկայացուցչական ժողով է գումարել սեպտեմ. 26-ին, որ կայացրել է հետևեալ որոշումները.

ա) Նկատելով որ սահմանադրական ազատութենէն յետոյ մամուլը չի կրնար և պէտք չէ որ միայ այն անոյժ և լրագրական կոչման անհամապատասխան վիճակին մէջ, ուր կը գտնուէր առաջ, հին անարգ ընժիմին օրերուն, անոր ճնշման պատճառով,

բ) Նկատելով որ հայ լրագրութեան մէջ տիրող բարքերն ու սովորութիւնները՝ չը նպաստելով գրականութեան զարգացման, միևնոյն ատեն մահացու հարուած կուտան ժողովրդի քաղաքացիական դաստիարակութեան գործին,

գ) Համոզուած՝ թէ լրագրութեան այս անկերպարան վիճակը կարօտ է հիմնական և շուտափոյթ վերանորոգման,

Ժողովը անհրաժեշտ և անյետաձգելի գտաւ ձեռք առնել հետևեալ միջոցները։

1) Հայ մամուլի օրգաններուն մէջ մտցընելու ձգտիլ քաղաքական և փիլիսոփայական-ընկերվարական որոշ և հասուն ուղղութիւն, որուն կատարեալ բացակայութիւնը կը կազմէր մեր մամուլին ամենատկար կողմը։

2) Արմատախիլ ընել օրգաններու, գրուածքներու և բանակռուի մէջ այն անմաքուր և մամուլը ստորնացնող սովորութիւնը, որուն թոյնը տարիներէ ի վեր վարակած է մեր թերթերուն և գրողներուն մեծամասնութիւնը։

3) Այլ և այլ թերթերու և անոնց գրողներուն միջև մշակել քաղաքացիական յարգալից յարաբերութիւն, վերջ տալ անձնական անսանձ հայհոյանքներուն և փոխադարձ վարկաբեկման։

4) Իսպառ ջնջել լրագրական շանթաժը, բանագողութիւնը, անորակելի շողոքորթութիւնը և այն ձևերն ու ոճերը, որոնք վարկաբեկ կընեն լրագրական արժանապատուութիւնը։

5) Նպաստել հեղինակներու իրաւունքին պաշտպանութեանը, մաքուր օրգաններու հաստատման և հրատարակութեան, ինչպէս նաև այնպիսի երիտասարդ ու շնորհալի ուժերու զարգացման, որոնց երևան գալը անկասկած նոր հոսանքներ պիտի մտցնէ մեր մամուլին մէջ։

✦ «Սէրվէթը Ֆիւնուն» թիւրք նշանաւոր թերթը, արտատպելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան հրատարակած ծրագիրը և յայտնելով, թէ այդ ծրագիրը ամբողջ հայերի կարծիքը չէ ներկայացնում, անհնարին է նկատում այդ ծրագրի գործադրութիւնը, որովհետև, ասում է նա, «այդ ծրագիրը այն տեսակ սկզբունքներ կը պարունակէ, որոնց կիրառումը եւրոպական տէրութեանց համար ալ տակաւին կարելի չէ եղած»։ Շատ հիմնաւոր նկատողութիւն։

Ժամ. խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շ. ՍԵՆԵՕԲՕ
ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ
Ամենահին ժամանակներէ մինչև մեր օրերը։
Հրատարակութիւն Գ. Գալստեանի, № 31.
Գինը՝ պօստի ծախքով—1 ռուբ.
Դիմել՝ Тифлисъ, Г. И. Галустяну, книжній маг. «Гуттенбергъ»
(հ. շ. ե.) 3—1

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ա. Մխիթարեանց
Սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական եւ մորթու ցաւեր
Ընդունելութիւն ամեն օր { 12—2 ժ. ցեր. 5—7 ժ. երեկ.
Սօլօլակ, Բէհբութեան փողոց № 33.
(հ. շ.) 100—14

Բ Ժ Ի Շ Կ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ, առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւններ։
Հիւանդների ընդունելութիւնը { 12—1 առաւօտեան 5—6 երեկոյեան
Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ճավճավաձէի։
100—34

ԲԺՇԿՎՈՒՄ Է ԱՐԴԵՕՔ
ՍԻՖԻԼԻՍԸ
Ալֆրէդ Ֆուռնիէի
Թարգմ. բժ. ԱՐԱՄ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Գինն է 35 կօպ.
(հ.) 10—6

«ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»
ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐ ԵՒ ՎԷՊԵՐ
Ծխական դպր. Գ. բաժանմունքի նիւթ
Գինն է 35 կոպէկ։
Դիմել «Գուտտենբերգ» գրախանութին։
5—2

Մի պտրուստից զուրկ ընտանիք կամենում է ուրիշներին որդեգիր տալ իր 6 ամսական աղջկան։ Դիմել՝ Сіонскій тупикъ, д. Картвелова, № 3, Յովհաննէս Լալայեանին։
(ե. հ.) 2—2

Մի կարեւոր յայտարարութիւն արտասահման դիմող հիւանդներին
Բեռլինում հիմնվել է վերջին սեմեստրների հայ-բժիշկ ուսանողներից բաղկացած մի բիւրօ, որը ընդունում է ամեն կարգի հիւանդների և առաջնորդում նրանց համապատասխան մասնագէտների մօտ։
Բիւրօյի հասցէն՝
Berlin, Philippstr. 13-a Penson Bertold կամ Charlottenburg Knesebeckstr. 17 II Bei Mauersoff.
2—2

УГОЛЬ
КУЗНЕЧНЫЙ, ПАРОВИЧНЫЙ, ПЛАМЕН., АНТРАЦИТЪ, КОКСЪ.
ЦѢНЫ ОПТОВЫЯ.
А. БРАУХЛИ, Харьковъ.
(ա. օ.) 52—31

«Մշակի» յայտարարութիւններից օգտվողներին առաջարկվում է պատուէրներ տուած ժամանակ յիշատակել լրագրի անունը և համարը։

ԺԱՄԱՑՈՅՑ KAVALIER
Ընդառաջելով գնողների ցանկութեան ունենալ ճիշտ և իսկական ժամացոյց էժան գնով, մենք վճռեցինք տալ 3 ր. 95 կ.-ով տղամարդկանց բաց տափակ ժամացոյց «KAVALIER», վերջին կատարելագործութիւններով ժամացոյցային մեխանիզմի մէջ։ Կորպուսը փայլուն մուգ կապոյտ գոյնի է։ Ցիֆերբլատը մետաղական ոսկեզօծված կամ արծաթազօծված։ Սլաքների ուղղութիւնը՝ գլխի վրա։ Ընթացքը՝ խնամքով ստուգված, որի մասին տրվում է երաշխաւորութիւն։
Պատուէրները կատարվում են անմիջապէս պահանջը ստանալուց յետոյ։
Առաքման համար վերցվում է գնողներից { Եւրոպական Ռուսաստան 50 կօպ. իսկ Ասիական » 75 կօպ.
Պատուէրները ուղարկել՝ Торговому дому
Московскій Центральный Складъ Часовъ.
Москва, д. Виноградова № 126.
Յ. Գ.—Կանխավճար ուղարկողներին, դրամով կամ մարկաներով, ձրի տրվում է ժամացոյցի շղթայ տղամարդի կամ կնոջ։
(հ. կ.) 30—25

ՄՈԴԱՅԻՆ, ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ, ՃՔԵՂ
ԵՒ ՍՏՈՒԳՎԱԾ ժամացոյց է միայն պատենտ ունեցող մեր Rococo вѣрно I-ый сортъ ժամացոյցը։
Այդ ժամացոյցը տղամարդու է, բաց, անկերային, բաց մայատնիկով, իսկական նիկելեայ մեխանիզմով, ոսկեզօծ ցիֆերբլատով, ընթացքը քարերի վրա, լարելը առանց բանալիի՝ 40 ժամը մի անգամ։ Ժամացոյցի կորպուսը բոլորովին տափակ է, մետաղից, հին արծաթի նման քանդակագործված զանազան նկարներով (տես նկարը)։ Երբեք չէ կորցնում իր նախին տեսքը։ Շնորհիւ մեծ քանակութեամբ սպառվելուն, մենք յարմարութիւն ունենք վաճառել ամենաէժան գնով, միայն 4 ր. 50 կօպ., իսկ 2 հատը—8 ռուբ.։ Այդ տեսակ կանացի ժամացոյց (առանց բաց մայատնիկի)—5 ր. 25 կ., իսկ 2 հատը—10 ր.։
Մեր խորհուրդը.—Բերել տուէք միայն «Rococo вѣрно 1-ый сортъ» ժամացոյցը և դուք մեզանից ընդմիշտ շնորհակալ կը լինէք։ Ժամացոյցը ուղարկում եմ մինչև բոլշէները ստուգելուց յետոյ, վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի, 6 տարվայ երաշխաւորութեամբ։ Ծանապարհածախքը մինչև 4 հատի համար 40 կ. (Սիբիր՝ 75 կ.)։ Նորաձև ոսկուց կարճ շղթայ՝ հատը 75 կ. և 1 ր. 50 կ., երկար շղթայ՝ 2 ր. 50 կ. և 3 ր. 50 կ.։ Հասցէագրել՝ И. Штрумфельдъ, Варшава, Св. Креста, № 189.
Թղթակցութիւնները ռուսերէն և հայերէն լեզուներով։
14—2

Տ. Մ. ՓԻԼՈՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ, ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ
կարդալ, գրել և խօսել սովորեցնում են 8 ամսում տեսական և գործնական զբաղմունքների միջոցով. ամսական 5 ր.։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից ամեն օր 10—12 և 4—7 ժամը։
Միքայէլեան պրօսպեկտ տուն № 24/4
Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութ. կանդիդատ՝ Տ. ՓԻԼՈՅԵԱՆ
(օ. մ) 20—19

„ՊՐՕՎՕԴՆԻԿ“
ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ՌԻԳԱՅՈՒՄ
1888
ФАБРИЧ. КЛЕЙМО ПРОВОДНИКЪ РИГА Р Т Т Ш Р Ф З
ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ՊԱՀԵՍՏ Թիֆլիսում
Սօլօլակսկայա փող., № 4
ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՒՄ Է ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՀԱՏՈՎ՝
Ռէզինի, կանեփի և ուրիշ թևնոցներ ամեն ինչի համար.
Ռէզինի տեխնիկական և էլեքտրո-տեխնիկական առարկաներ և լուսանկարչական պիտոյքներ.
Իրեղէններ եղջերեայ ռէզինից և էբոնիտից.
Առանձնացնող և կաբէլային պիտոյքներ.
Խիրուրգիական և բժշկական ռէզինի իրեղէններ.
Ռէզինի խաղալիքներ և խաղագնդակներ.
Ռէզինի գալանտերային ապրանքներ.
Ջնջող ռէզին „Слонъ“ մարկայով.
ՀԱՏԱՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱԼԱՒ ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐԻ „ՊՐՕՎՕԴՆԻԿ“
(№ 2) 25—1

Электропечатня Н. Г. Аганьянцъ Полицейская. 7.